

Gyura Réka: Tágra zárt szemek másképpen, avagy az ifjúság lehetőségei közművelődés terén

Bevezetés

A rendszerváltást követően 1995 és 2005 között több olyan törvény került elfogadásra, amely a kulturális területet érinti, azon belül a közművelődést is. A 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, vagyis a Kulturális törvény hatálybalépését követően beszélhetünk a kulturális feladatellátás igazi rendszerváltásáról, mai napig tartó időszakáról. (Ponyi 2015) A jogszabályi alapokra helyezett változások biztosítják, hogy a közművelődés közösség- és társadalomfejlesztő tevékenységként a saját dimenziójában is segíti a társadalom fejlődését a jövőben. (Ponyi 2015) A jövő szóhoz azonban emberi kapcsolataink és kultúránk mellett gyakran kapcsoljuk az ifjúság szót. „*Tiétek a jövő!*” – mondják a felnőttek. A közművelődési szakmában azonban gyakori tapasztalat, hogy az ifjúság nincs jelen azokban a közművelődési és közösségi színterekben, amelyek egyébként sokféle lehetőséget tartogatnának nekik a településükön.

Még az elmúlt év decemberében vettem részt az ELTE PPK Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet Tudományos Diákköri Konferenciáján egy tudományos igényű dolgozattal. Harmadik helyet értem el, és a munkámban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a fiatalok miért mennek/nem mennek be a közművelődési intézményekbe és közösségi színterekbe. A 2020-as évben lefolytatott kutatásom során interjúkat és fókuszcsoporthoz interjúkat készítettem. Egy online kérdőívet is szerkesztettem. Az utóbb említett módszerrel 217 válaszadót sikerült elérnem. A négy témakör köré csoportosuló kérdések egy része arról szólt, hogy a fiatalok tisztában vannak-e a közművelődési intézményekhez/közösségi színterekhez kapcsolódó lehetőségeikkel. Több kérdés fókuszában az állt, hogy vajon érzékelik-e, hogy véleményük számít a helyi kulturális és közösségi életben. A közösségi művelődés egyik legfontosabb célja az öntevékenységre nevelés, ami csak akkor működhet, ha a fiatalok érzik, hogy őket is megszólítják és bevonják a helyi közösségi és kulturális életbe. Érezniük kell, hogy a véleményük igenis fontos.

Fiatalok helyzete Magyarországon

A generációk közötti különbségek Magyarországon erőteljesek. A mai ifjúság szülei az 1989 előtti időszakban, a szocializmusban nőttek fel. Teljesen más szemmel látják a világot, mint a szabad világba született gyermekeik. (Székely 2018) Az ifjúság esélyei növekednek, de az életutak egyre sajátosabbak és kockázatosabbak. (Gábor 2012) A globalizálódó, fejlődő információs társadalom korához illeszkedni bonyolult feladat. A szülők és az intézmények nehezen nyújtanak segítséget. Előttük sem áll minta. (Steigervald 2020) Fiatakként, a szocializmus idején nem gyakran kerültek választási lehetőségek elé, ezért a globalizáció és az információs társadalom korának körülményei között még ők is tapasztalatlanok.

A nagymintás ifjúságkutatások alapján Székely Levente arra világít rá, hogy a mai fiatalok egyszerre ítélik meg pozitívan és negatívan a Kádár rendszert. A felsőoktatás biztosítása, a szabadságjogok és a valódi szórakozási lehetőségek a 21. század vívmányai. Mégis szívesen élnének egy olyan társadalomban, ahol a döntést igénylő szituációk kevesebb számban fordulnak elő. Szüleik a 20. században kiszámíthatóbb életet éltek, ami bizonyos szempontból rokonszenvesnek tűnhet számukra. (Székely 2018) Saját önképük kialakítását és céljaik kiválasztását több tényező is megnehezíti napjainkban. Offline egyének és online platformok felhasználói egyaránt. A gondolkodó, önálló, kritikus attitűd kialakítása emiatt a rengeteg nézőpont miatt egyre lényegesebb. Az oktatás kiemelt tényező lenne ebben, mint a család után legfontosabb szocializációs és tudásátörökítő közeg. Hatása mégis megkérdőjelezhető. A tananyagoknak szükséges lenne a megújulás. Az átalakítások nagyon lassan történnek meg, pedig a tanulók radikálisan változnak a világgal együtt. (Prensky 2001) A diákokat kérdések feltételére kellene szocializálni. A válaszok betanulása és visszamondása nem tágtítja kielégítően a látókört és nem kedvelteti meg velük a tudományos tevékenységeket. (Kerekes 2016) A hazai művészetoktatás sok esetben nem ad elég teret arra, hogy a kreatív tevékenységeket végezzenek a diákok. (Salamon 2016) A kultúrával, tudománnyal és művészettel kapcsolatos elfoglaltságok ezáltal távol kerülnek tőlük, kritikai gondolkodásuk pedig kifejezetlen marad. Perifériára került az aktív közéleti tevékenység is, mert a jó kapcsolatok és az anyagi ambíciók előtérbe kerültek életükben. (Gábor 2012) Mindez a fogyasztói- és az információs társadalom és hatása. (Tari 2017) A szülők és az oktatási intézmények háttérbeszorulásával előtérbe kerül a szabadidő, hiszen az az autonómia, az öngazgatás és az önmegvalósítás ideje. A szabadidő eltöltésének módzatai egyre nagyobb befolyással vannak az ifjúságra. (Furlong és Stadler és Azzopardi 2003) Fontos, hogy kivel, mivel, hol töltenek el időt a fiatalok.

A nemzetközi piac és a digitális kultúra nagy hatást gyakorolnak az ifjúságra. Gyakorlatilag új szocializációs tényezőket jelentenek számukra a szabadidőn belül. A gyerekek egyre korábban lesznek ifjú korúak, mivel az információdömping világban rengeteg inger korán éri őket. Továbbtanulnak, ami kitolja ezt az útkereső életszakaszt. Az ifjúság ezért egyre fontosabb, a fogyasztói szegmens részeként. Egy hosszabb, meghatározóbb időszakot jelent a serdülőkortól a fiatal felnőttkor végéig tartó életszakasz. (Vitányi 2006) Fogyasztói szerepük elnyomhatja a szervezői, feladatellátói képességüket, vagyis az önállóság felé való törekvés és a készségfelfedezés vágyát. (Furlong és Stadler és Azzopardi 2003) Ennek oka, hogy a nagy nemzetközi cégek és a közösségi média sokszor kihasználják és vásárlásra, mintakövetésre ösztönzik őket.

A reklámokban és a világhálón látható képek és videók közvetített üzenete az, hogy mindenki boldog és azonnal birtokolhatnak bármit. Az egyén, aki nem illik bele ebbe a sablonba, kiközösítés áldozatává válhat. Ez nagyon mély nyomokat hagyhat egy fiatalban, hiszen a kortársak közé való beilleszkedés fontos egy fiatal számára. Legszívesebben saját korosztályukon belül mozognak, ahol

megértésre találunk, hasonló életszakaszukból kifolyólag. (Furlong és Stadler és Azzopardi 2003) Napjainkban ez még meghatározóbb.

A generációs különbségek miatt a fiatalok még inkább hajlamosak a kortárs korosztályukon belül mozogni. A 2016-os nagymintás ifjúságkutatások alapján körülvonalazódott, hogy a magyarországi fiatalok önképére a család után a barátok vannak legnagyobb hatással. A fiatalok 85%-nak van olyan baráti köre, társasága, amellyel gyakran van együtt szabadidejében. (Veres és Ruff 2018) Ha egy kortárs korosztálybeli fiatalokból álló társaságban sokan állnak a fogyasztói- és az információs társadalom erős befolyása alatt, a fiatalok gyakran az asszimilálódást választják és nem mernek önmaguk lenni. Hasonlítani szeretnének közvetlen barátaikra, és a közvetetten követett, interneten látott személyekre. A fejlődés útja azonban nem a folyamatos boldogságban és birtoklásban rejlik, annak ellenére, hogy sok példa erre szocializálja őket. (Tari 2017) A nagymintás ifjúságkutatás 2016-os adatai tükrében megállapítható, hogy a 15-29 éves fiatalok 54%-a nem tudná egy napnál tovább nélkülözni okostelefonját, tehát az online világ a figyelmüket túlzottan is leköti. Nagymértékben növekszik a telefonnal eltöltött idő aránya, ami folyamatosan befolyásolja őket. (Székely és Aczél 2018) Általában gyakrabban szembesülnek az interneten és a különböző közösségi oldalakon a nagy médiacégek reklámjaival és közéleti személyiségek élvezethajhászatával, az értékes, edukáló tartalmak helyett, amelyek egyébként szintén megtalálhatók lennének a világhálón. Az ifjúság példaképei nemzetközi énekesek, sportolók és modellek. (Fekete 2018) Ez az X generációra is jellemző volt, ma azonban – az Y és a Z generáció idejében – ez sokkal nagyobb méreteket ölt. Netcelebek, influencerek és önjelölt művészek kerülnek véleményformáló pozícióba és gyakran úgy szónokolnak, hogy mondataik mögött nem is áll megalapozott tartalom. (Tari 2019)

A nagymintás ifjúságkutatások alapján megállapíthatjuk azt is, hogy a vizsgált fiatalok közel kétharmada a részét képezi olyan baráti körnek, társaságnak, amellyel gyakori a virtuális, online együttlét. (Veres és Ruff 2018) Ez kockázati tényezőket is generál, hiszen lassan a kortárs csoporttal eltöltött idő bizonyos hányada is az online terekhez köti majd őket. Tartalomfogyasztásuk változatos, szinte követhetetlen. A platformok között szétszóródnak, így még az sem egységes, hogy mely alkalmazásokon keresztül kommunikálnak, vagy fogyasztanak. Rejtve maradhatnak igényeik, devianciák alakulhatnak ki, offline kötődéseik pedig elhalványulhatnak.

A hagyományos terek látogatottsága folyamatosan csökken, a telefonozással töltött idő növekedésével párhuzamosan. (Székely és Aczél 2018) Szabó Júlia és Hires-László Kornélia (2018) négy csoportra osztotta a fiatalokat a szabadidejükhöz kapcsolódó szokásaik alapján, szintén a 2016-os nagymintás ifjúságkutatásokból kiindulva. A fizikai terek látogatásának csökkenését és az aktivitás visszaszorulásának fokozódását ezen adatok is alátámasztják. Az első csoportot a magaskultúra-orientáltak képezték, akik színház-, múzeum-, és komolyzenei hangverseny látogatók, hajlandóak saját akaratukból ezeket a programokat választani. A második csoport a könnyed szórakozókból állt, akik legszívesebben barátaikra szánnak időt és fogyasztásra alkalmas helyeket látogatnak (pl.: kávézó, söröző), esetleg plázába és multiplex moziba mennek. A harmadik csoport a mindenevők csoportja, akik nagyon sokoldalúak és aktívak. Egyszerre mutatják fel a magaskultúra-orientáltak és a könnyed szórakozók érdeklődési körének jellegzetességeit, emellett rekreációs- vagy alkotótevékenységeket is szívesen végeznek. Körük bővült az évek során, hiszen a világ egyre több lehetőséget kíván számukra, hogy igényeiket kielégítsék. A lehetőségek növekedése ellenére azonban a negyedik csoport, a passzívak domináltak a felmérésben. Ők a

kulturális tevékenységeket és a pihentető szabadidős lehetőségeket sem használják ki. (Szabó-Hires 2018) A passzívak képezik a válaszadó ifjúság mindegy felét. A könnyed szórakozók követik őket, míg a harmadik helyet elért mindenevők csoportjától jóval elmaradva a magaskultúra-orientáltak zárják a sort. (Szabó és Hires-László 2018) Az információk dömpingje sajnos a végtelenség hamis képzetét nyújtja. Az ifjúságot figyelmeztetni kell, hogy az idő nem végtelen. (Fekete 2018) Arra kell tanítani őket, hogy az életszakaszuk egyre mérvadóbb és egyre individuálisabb, ezért azt tudatosan kell alakítaniuk. (Gábor 2012)

Összefoglalva tehát a család, az oktatási intézmények, a kortárs korosztály, a fogyasztói társadalom és a digitális platformok szocializálják az ifjúságot. Ezek a tényezők határozzák meg, hogy kivel, hol és mivel töltik a szabadidejüket. A tendenciák láthatóan veszélybe sodorják a közösségek és a kultúra jelenlétét az ifjúság mindennapjaiban. A közösségi művelődés ebből kifolyólag szintén háttérbe szorul életükben, pedig sokat változtathatna a helyzetükön. Érdemes megvizsgálni, hogy milyen folyamatoknak kell gátat szabni. Bizonyos újítások terén viszont nyitottá kell válniuk a közművelődési szakembereknek, hogy a közművelődési intézményekben/közösségi színterekbe integrálni lehessen őket. A következő fejezetben az ifjúság közművelődését meghatározó jogszabályi háttérrel foglalkozom.

Az ifjúság közművelődését meghatározó jogszabályi alapok

Az 1997. évi CXL. törvénybe foglaltak alapján, azon belül a közművelődésről szóló fejezet által kijelenthető, hogy az gyermekek és az ifjúság kiemelt témának számítanak a közművelődési szakmában. Ennek legszembetűnőbb bizonyítéka a gyermek- illetve ifjúsági ház intézményi fogalmának megjelenése a jogszabályban. Azt jelzi, hogy ez a korosztály fejlesztendő, fontos értéknek számít a közművelődésben. Olyan művelődési házról vagy művelődési központról van szó, ahol a gyermek és az ifjúsági korosztály a közművelődési alapszolgáltatások elsődleges használója.

A 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a törvény további részleteit tisztázza, tovább mélyíti az ifjúság és a közművelődés kapcsolódási pontjait. A hét alapszolgáltatás közé tartozik a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése, az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása, a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése, feltételeinek biztosítása, az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása, a tehetséggondozás- és fejlesztés feltételeinek biztosítása, a kulturális alapú gazdaságfejlesztés. Az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása magába foglalja az iskolarendszeren kívüli képzési alkalmakat, az önképzést, az önszerveződést és klubok megvalósulását is. Ezek mind olyan lehetőségek, amelyek a fiatalokat segítik fejlődésükben. Hasonlóan fontos, hogy a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételei biztosításának a tanórán kívüli felzárkóztatás központi részét képezi, amely az oktatás hiányosságait képes pótolni, ezzel is segítve az ifjúságot. A fiatalok elsődleges szocializációs közegét, a családot ápolandó értéként említi a rendelet. Kiemelt cél a családi életre nevelés és a generációk közötti különbségek mérséklése, amelyek érdekében különböző programok létrejöttét kell szorgalmazni. A közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése kapcsán a művelődés fogalma is megjelenik. A gyermekek és az ifjúság művelődését segíteni kell. A fent említett lehetőségek sora miatt - amelyeket a törvény és a rendelet részletez - úgy gondolom, hogy a helyi fiatalok fejlődésének feltételei biztosítva vannak a közösségi intézmények és közösségi színterek által.

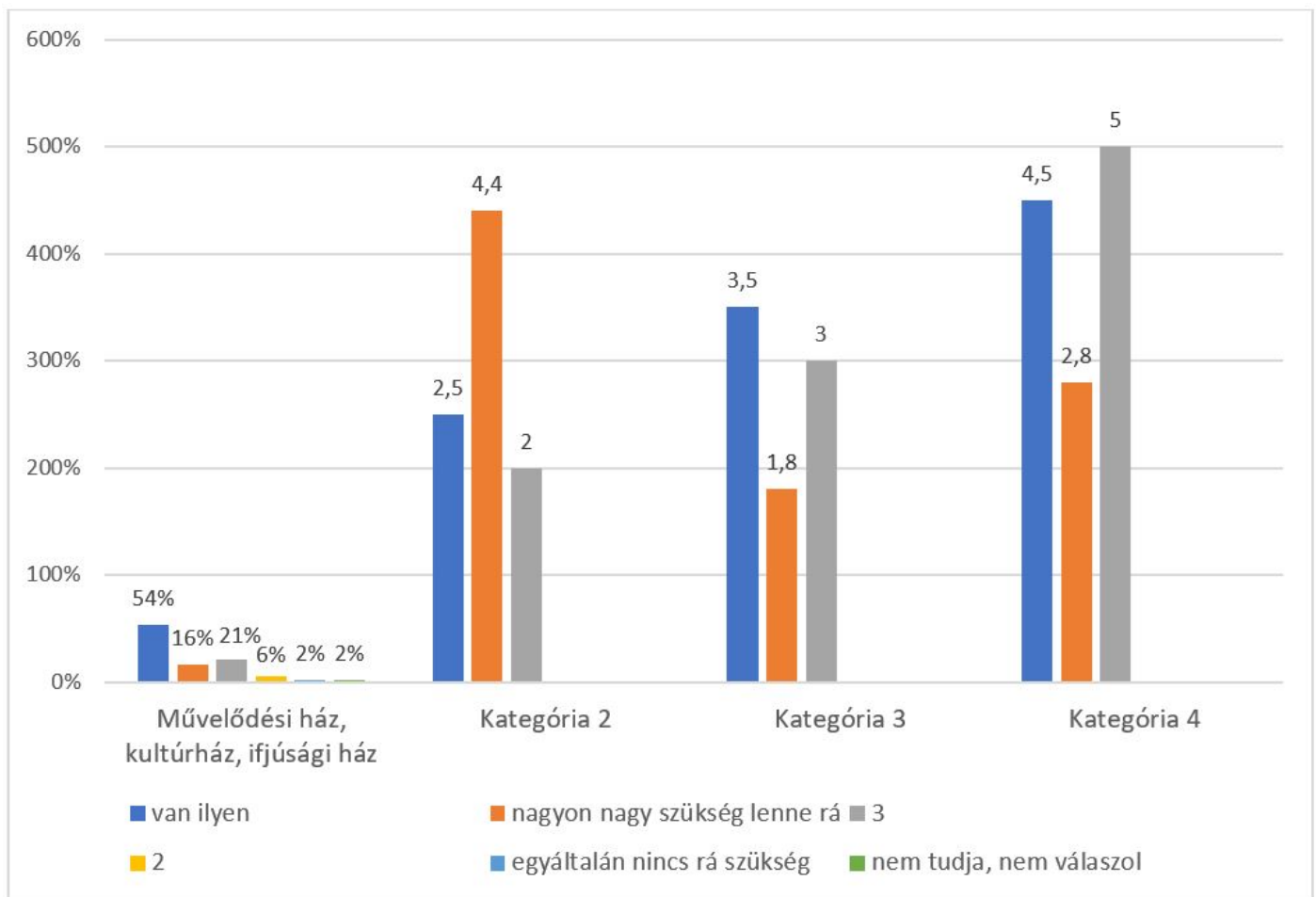
A stabil jogszabályi alapok lehetővé teszik, hogy az ifjúság művelődése és a közművelődési szakma intenzívebb kapcsolatáról párbeszéd folyhasson a jelenben és a jövőben. A közművelődési intézmények/közösségi színterek alapszolgáltatásaik által több olyan feladatot is magukra vállalnak, amelyek a fiatalokat önmaguk kiteljesítésében segítik. Olyan közeget biztosítanak számukra, ahol a kommunikáció nem egyirányú. Az aktív állampolgárságra épülő közösségi művelődés igényli a fiatalok véleménykifejezését és a kölcsönös együttműködést a fent leírt célok teljesítéséhez.

Online nyitottság, offline bezárkózás

Ebben a fejezetben először szeretnék rávilágítani egy alapvető problémára. Székely Levente (2020) Szürke Hattyúk című művében a nagymintás ifjúságkutatások alapján megállapítható ifjúsági trendeket mutatja be. A legmeghatározóbb problémaként azt határozta meg, hogy – annak ellenére, hogy a lehetőségek száma növekedik – a fiatalok egyre kevésbé vannak jelen a fizikai terekben. Sok esetben a virtuális terekben való jelenlétet preferálják. Ebből kiindulva a kutatás során a következő kérdést tették fel: *„vannak-e az ön számára elérhető közelségben olyan intézmények, szolgáltatások, szervezetek, amelyek a fiatalok számára (is) kínálnak különböző lehetőségeket (pl.: programokat szerveznek, segítséget nyújtanak, tanácsot adnak stb.)”* A „Művelődési ház, kultúrház, ifjúsági ház” lehetőségre adott válaszok arányát az alábbi diagramon szemléltettem. Az adatok lesújtóak, hiszen csupán 54%-a állította azt, hogy a településükön rendelkezésükre áll az említett lehetőség. Eszerint nincsenek tisztában lehetőségeikkel, hiszen valamennyi településnek rendelkeznie kell közösségi színtérrel a vonatkozó jogszabályok alapján. (1. ábra)

1. ábra: Igények az intézménytípusokra (%) (N=2000)

(Forrás: Székely 2020:147)

Az 1997. évi CXL. törvény alapján: „A települési önkormányzat a közművelődési alapszolgáltatások folyamatos hozzáférhetősége érdekében, a 78/I. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően közösségi színteret, illetve közművelődési intézményt biztosít.” A probléma foglalkoztatni kezdett, hiszen a lehetőségek fiatalok előtti rejtve maradása több okból is származhat. A következőkben éppen a fentiek miatt a fiatalok településükhöz és a helyi közművelődési intézményhez/közösségi színtérhez fűződő viszonyával foglalkozom. Különös figyelmet fordítok a kérdésre, hogy vajon tudnak-e ezen intézmények működéséről, és arról, hogy véleményüket kifejezhetik ezeken a helyeken.

Minta jellemzése

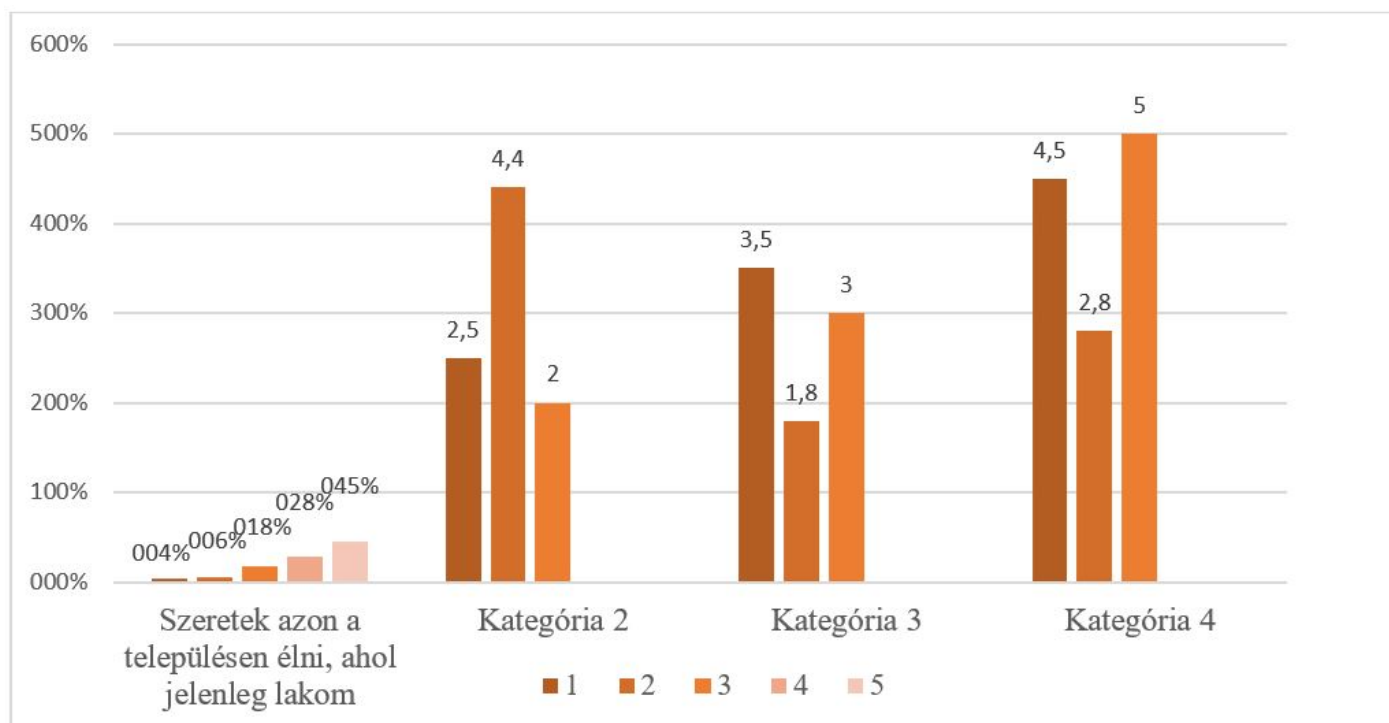
Online kérdőív formájában 217 kitöltő válasza alapján, a 15-25 éves korosztályt vizsgáltam. A válaszadók 87,6 %-a nő és 12,4 %-a férfi. Életkoruk módusza 19,79 vagyis a leggyakrabban előforduló életkor 20 év, a 19-21 éves korosztály felülreprezentálta a többit. 46,54% válaszolta, hogy legmagasabb iskolai végzettségét tekintve, egyetemi tanulmányai még folyamatban vannak. Őket követték az általános iskolát végzettek 21,2%-al, és az érettségizettek 17,51%-al. 9,22% végzett egyetemet/főiskolát és 5,53% volt szakmunkás/OKJ-s végzettségű. A kutatás nem reprezentatív, hiszen a nők és az iskolázottak felülreprezentálták a más életkorral és iskolai végzettséggel rendelkező személyeket. Az alapvető tendenciák azonban egyértelműen megállapíthatók az adatok alapján.

A válaszadók és településük viszonya

A kérdőívben először azt vizsgáltam, hogy a válaszadók hogyan viszonyulnak településükhöz. Megkértem őket, hogy soroljanak be állításokat egy egytől ötig terjedő skálán aszerint, hogy mennyire igazak rájuk. (1: egyáltalán nem értek egyet; 5: teljes mértékben egyet értek) Az első „Szeretek azon a településen élni, ahol jelenleg lakom.” állítással 45,2% teljes mértékben egyet értett és 27,6% választotta a 4-es opciót. Ez pozitív eredménynek tekinthető, hiszen ez összesítve a válaszadók 72,8%-át teszi ki. Kijelenthető tehát az adatok tükrében, hogy a kérdőívet kitöltő fiatalok túlnyomó többsége szeret településén élni. (2. ábra)

2. ábra: A településhez fűződő viszony (%) (N=217)

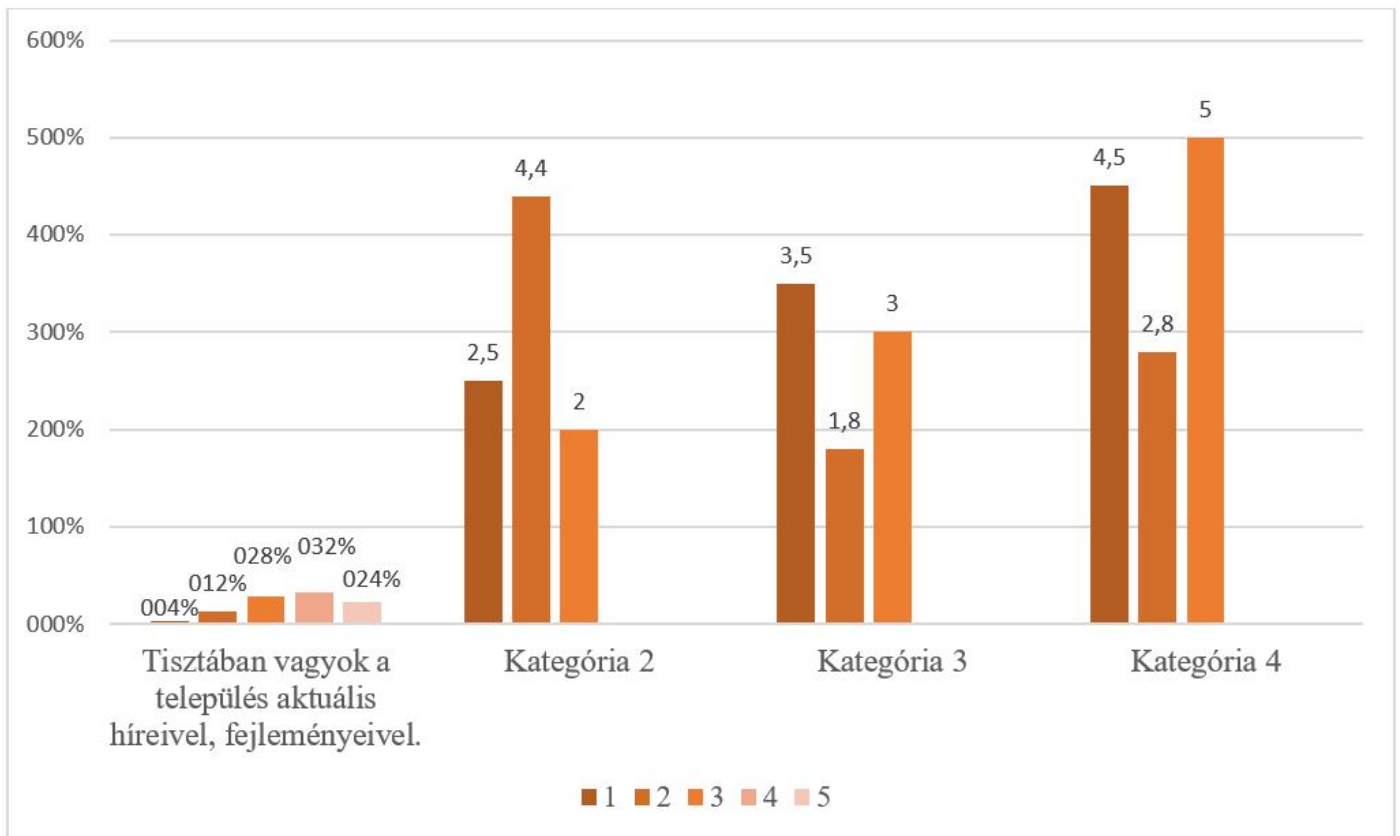
(Forrás: saját szerkesztés)

A második állítás úgy hangzott, hogy „Tisztában vagyok a település aktuális híreivel, fejleményeivel.” Látszik, hogy az állítás megítélése inkább pozitív, hiszen a teljes mértékben egyetértők képezik a válaszadók 23,5 %-át, míg az egyet nem értők aránya 3,7%. A 4-es és a 3-as opció esetében viszont kiugró a válaszok aránya. A 4-es lehetőséget 32,26 % választotta, míg a 3-as opciót 28,11%. Az értékek nem nevezhetők negatívnak, de elgondolkodtatóak. Valószínűleg a korukból adódik, hogy a középérték felé húznak a válaszaik. A fiatalabb korosztály helyett a szülők, hozzátartozók gyakran sokkal inkább aktívak az információ átadásban és befogadásban a településeken belül, például a helyi ügyintézés miatt. Ennek ellenére érdemes figyelni arra, hogy a fiatalok már fiatal korban azt érezzék, részei a helyi döntéshozatalnak és híráramlásnak. Az ekkor szerzett mintát viszik tovább fejlődésük során. (3. ábra)

3. ábra: Helyi nyilvánosság (%) (N=217)

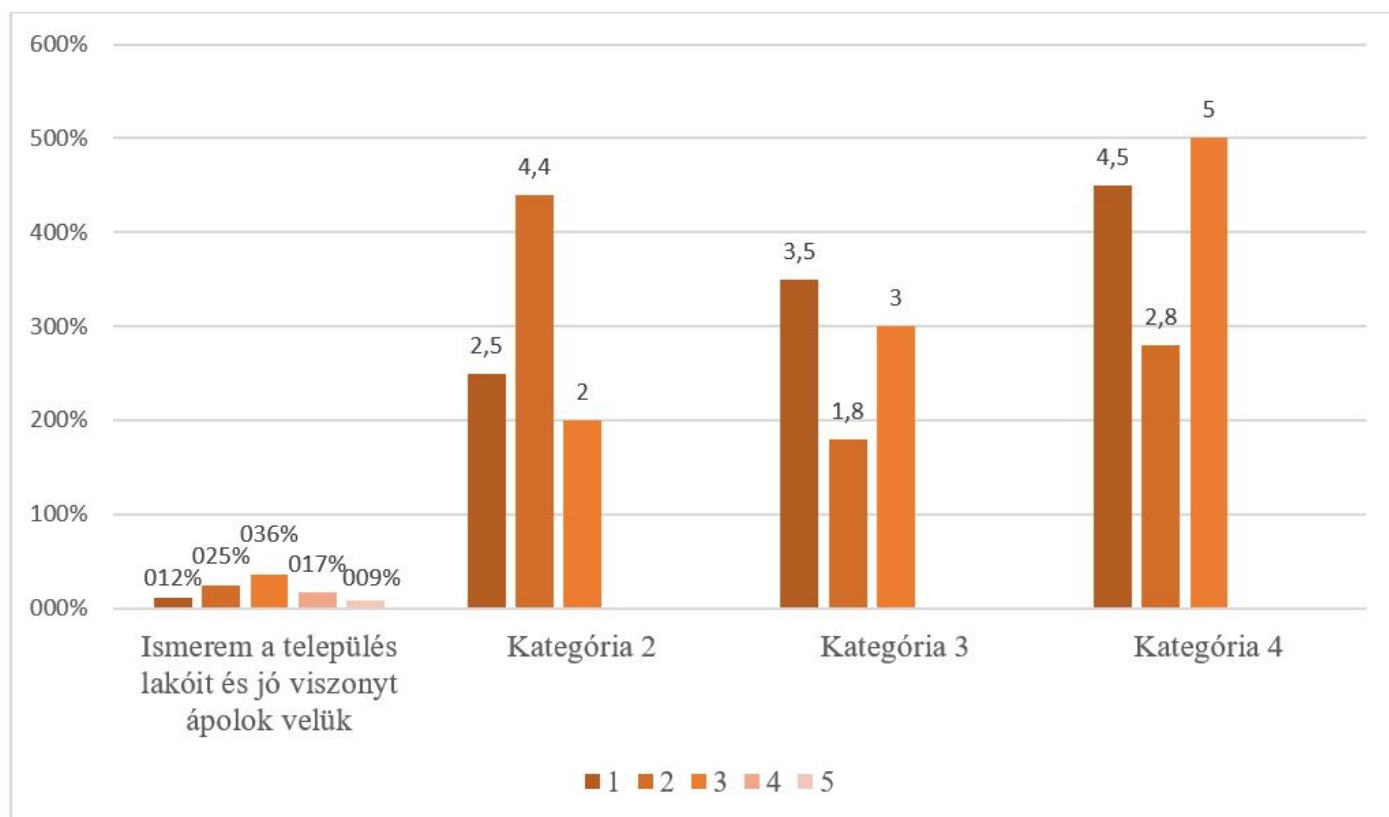
(Forrás: saját szerkesztés)

Az „Ismerem a település lakóit és jó viszonyt ápolok velük.” állításra adott válaszok azt tükrözik, hogy a fiatalok számára a település elsősorban nem az ott élő emberek és közösségek összességét jelenti. Csupán 9,7% értett egyet az állítással teljes mértékben, ami azt jelenti, hogy kevesen képezik részét helyi tartós közösségeknek. Az egyet nem értők aránya csupán 2,28%-al nagyobb ennél, azonban a helyzet ettől függetlenül elszomorító. A középérték kiugró volt, 36,4% jelölte a 3-as opciót. A fiatalok közösségi életébe való integrációja nagyon fontos lenne. Szocializációjuk részét kell képezze a település lakosságához való kötődés, hogy sokszínű kapcsolatokat alakítsanak ki. Ez nem csupán barátságot és ismeretséget, hanem megtartó erőt is generál. Enélkül a település csupán infrastrukturális lehetőségeket és szolgáltatásokat jelenthet a fiatalok számára. A helyi viszonyokat ritkíthatja például az utazási lehetőségek javulása, ami miatt, ha ki is mozdulnak, könnyedén találkozhatnak más településekről származó ismerőseikkel is. A virtuális térben pedig bárkivel tarthatják a kapcsolatot, akár országhatárokon átívelően, érdeklődés alapján. Nehezebb a helyi közösségekhez való kötődés kialakítása. (4. ábra)

4. ábra: A település lakóival kialakított viszony (%) (N=217)

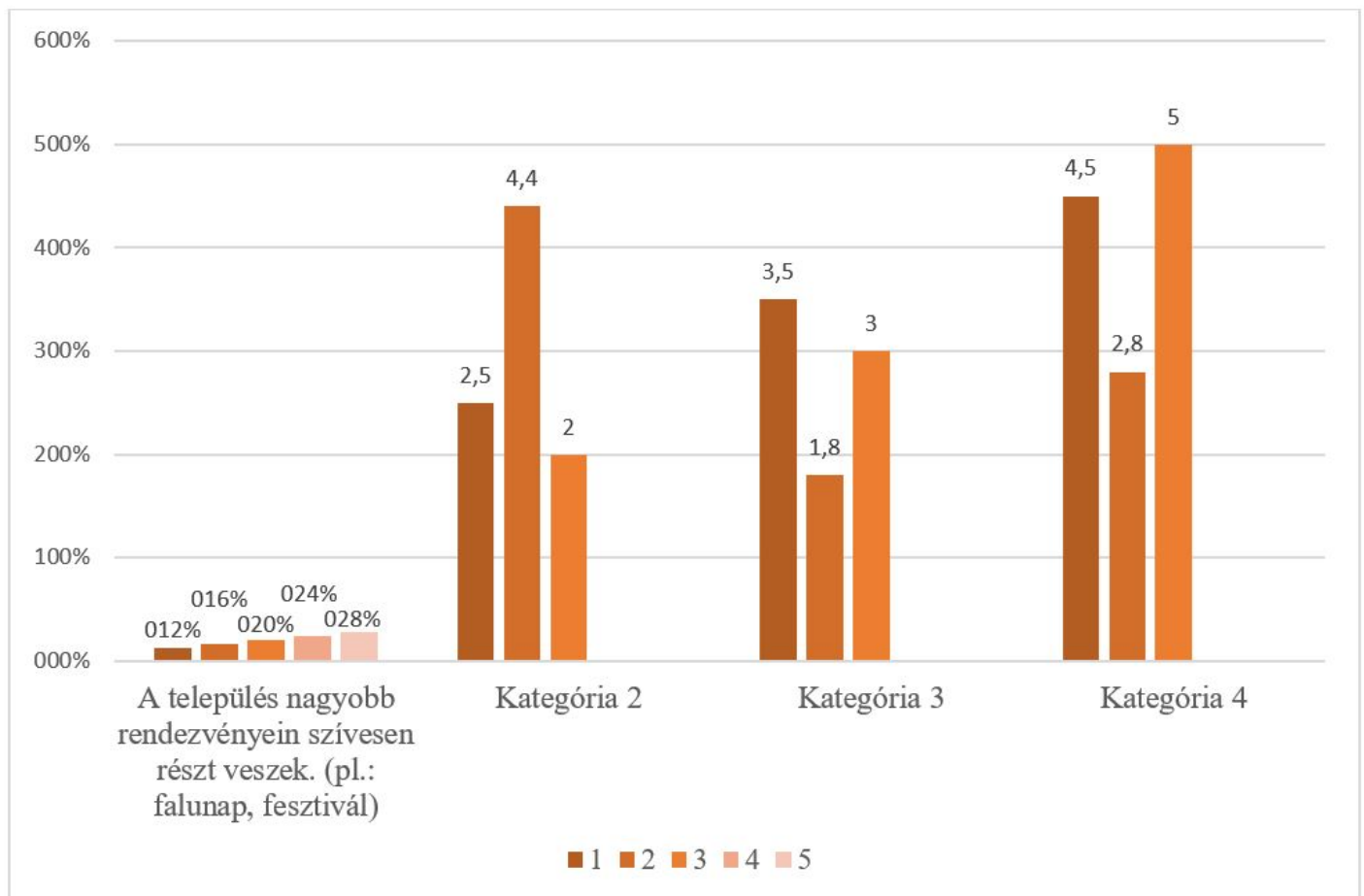
(Forrás: saját szerkesztés)

„A település nagyobb rendezvényein szívesen részt veszek. (pl.: falunap, fesztivál)” állítás esetében az egyes opciótól az ötös felé haladva folyamatosan, lépcsőzetesen növekednek az adatok. Azonban a 4-es és az 5-ös opció között oszlik el a válaszadók 51,61%-a, ami azt jelenti, hogy a részvételi arány inkább a pozitív irányba tolódik el. A kérdőívet kitöltő fiatalok több, mint fele tehát résztvevőként hajlandóságot mutat olyan kiemelt közösségi eseményeken való részvételre, amelyeket az önkormányzat és a közművelődési intézmény vezetői szerveznek meg. Báre nem jelent rendszeres találkozást, de segítheti az emberek közötti kapcsolódási pontok kialakulását. (5. ábra)

5. ábra: Nagyobb rendezvényeken való részvétel hajlandósága (%) (N=217)

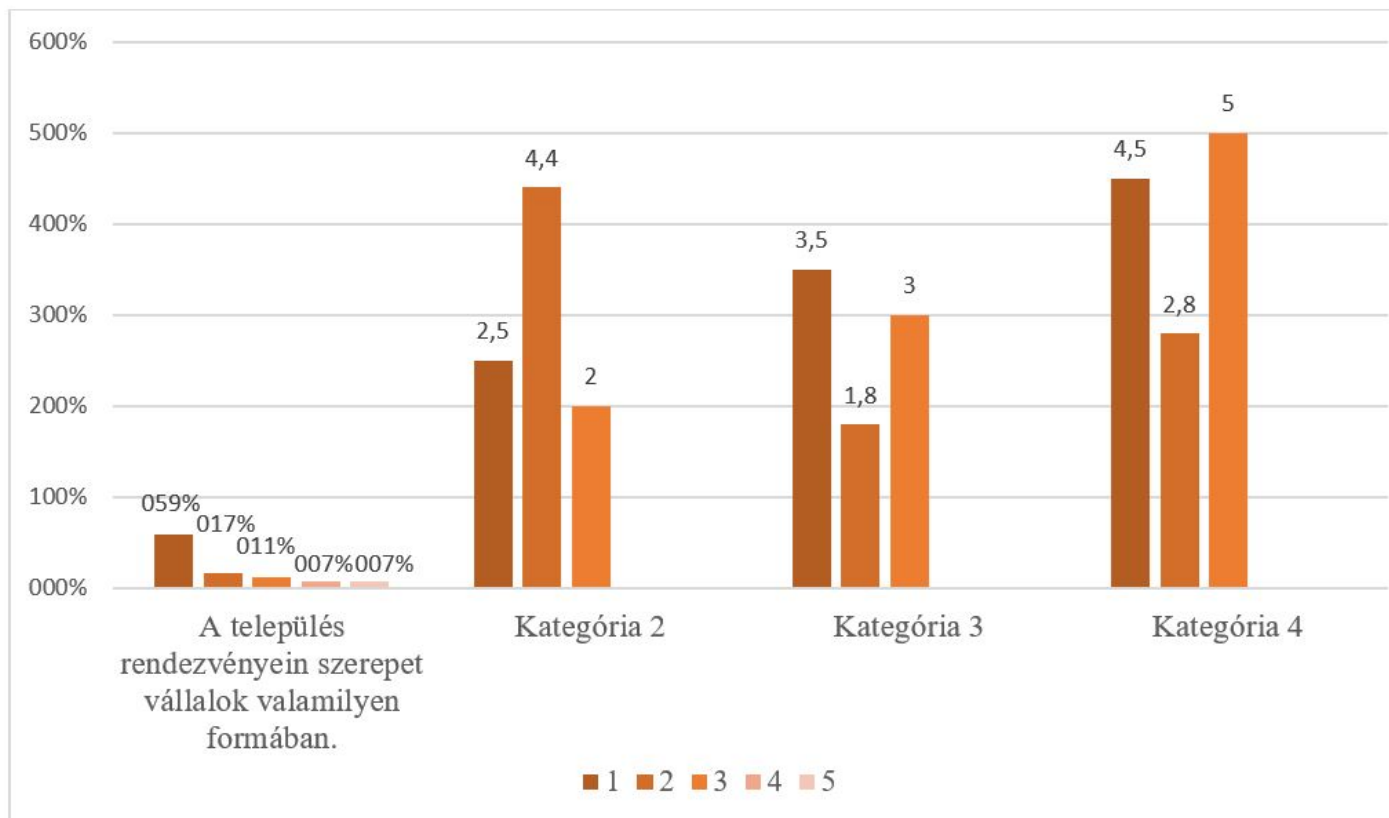
(Forrás: saját szerkesztés)

Jól látható, hogy abban az esetben már sokkal negatívabb képet kapunk, ha az aktív állampolgári attitűdöt kezdjük vizsgálni a helyi közösségi rendezvények relációjában. „A település rendezvényein szerepet vállalok valamilyen formában.” állításnál az egyet nem értők aránya kimagasló, 58,53%. Ez olyan elsöprő többség, amely mellett az egyéb opciókra érkezett válaszok szinte elhanyagolhatók. Láthatóan lényeges lenne a fiatalokat arra szocializálni, hogy már ifjú korban feladatokat vállaljanak településükön, a közösség érdekében. Jelenleg számukra ez nem természetes. Az Y és Z generáció szülei, vagyis az X generáció a szocializmus idején nőtt fel, és az állam által megszervezett rendezvényekhez szokott hozzá fiatalsága során. Az oktatási intézmények szerepkörébe ez a fajtanevelés nem feltétlenül tartozik bele. Az önszerveződés és a generációk közötti párbeszéd így elmarad. Mindehhez hozzáadódik az elméleti bevezetőben kifejtett izoláció és digitalizáció általi befolyásoltság jelensége, amely otthonmaradásra ösztönöz és nem a tetterőt hatványozza. (6. ábra)

6. ábra: Rendezvényeken való szerepvállalás (%) (N=217)

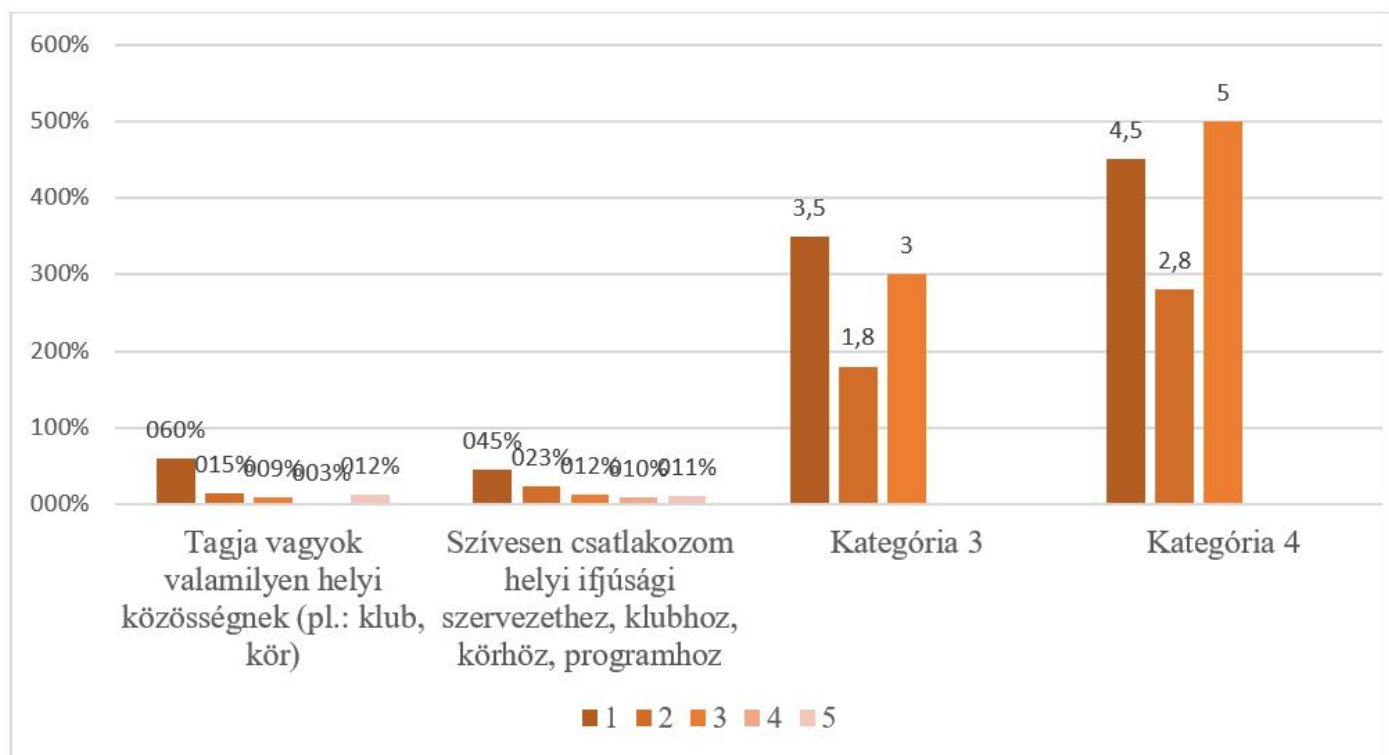
(Forrás: saját szerkesztés)

A „Tagja vagyok valamilyen helyi közösségnek (pl.: klub, kör)” állítás esetében hasonló tendenciát észlelhetünk. Ez nem meglepő, hiszen, ha a főbb eseményeken nem aktív a lakosság, akkor a mindennapokban és a tartós közösségekben is kevés esélye lesz ennek. Kimagaslóan sok válaszadó, 60,37% egyáltalán nem értett egyet az állítással. Érdekes módon a 2-es opció 15,21%-os aránya után az 5-ös opciót választották legtöbbször, de az 1-es lehetőséget választók arányához képest ez elhanyagolható adat. Az adatok alapján most már ténylegesen kijelenthető, hogy ha egyes személyekhez kapcsolódnak is településükön belül a fiatalok, többségük egyáltalán nem tagja semmilyen helyi közösségnek. Érdeklődés köré szerveződő közösségek hiányában a település emberi erőforrást, míg az ifjúság kapcsolatokat és fejlődési lehetőséget veszthet. Nem lesznek olyan élményeik, amelyek a településhez kötik őket. Az állampolgárok aktivizálása is kérdésessé válik, hiszen nem tanulják meg saját és közösségük érdekeit képviselni helyi keretek között. (7. ábra)

7. ábra: Helyi közösségek (%) (N=217)

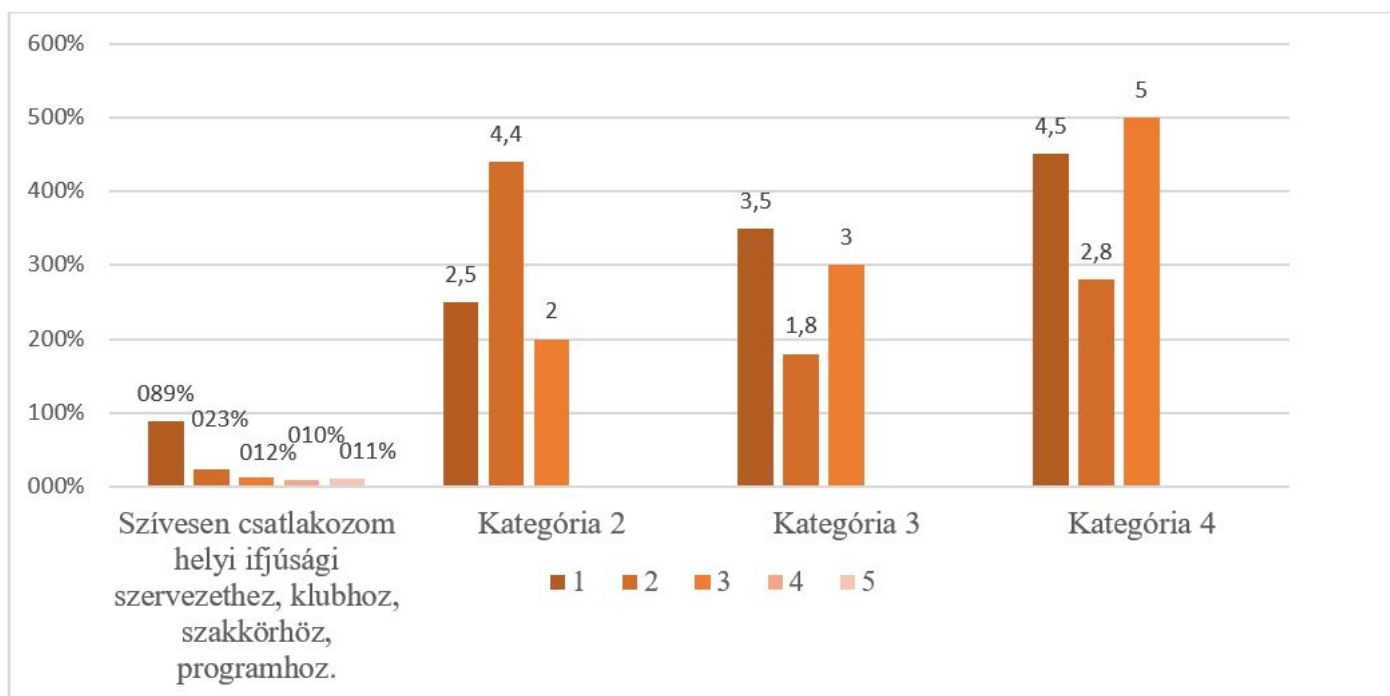
(Forrás: saját szerkesztés)

A „Szívesen csatlakozom helyi ifjúsági szervezethez, klubhoz, szakkörhöz, programhoz.” állításra adott válaszok döbbsentettek meg leginkább. Az elméleti keretekben leírtak alapján a kortárs korosztály jelenlétének vonzó tényezőként kellene feltűnnie az ifjúság szemében. Gyakorlatban az állítás azonban negatív reakciót váltott ki a kérdőívet kitöltő fiatalokból. 89,9% egyáltalán nem értett egyet az állítással, annak ellenére, hogy nem azt kérdeztem, aktuálisan tagja-e ilyen közösségeknek, hanem hogy hajlandó-e csatlakozni. A többi opció között megoszló válaszok elhanyagolhatók. Szabó Júlia és Hires-László Kornélia (2018) szakirodalmá alapján a passzivitás jellemző a fiatalokra, ami azt jelenti, hogy a virtuális terekhez és otthonaikhoz kötődnek a fiatalok. Ez egy fontos tényező lehet, hiszen ebben az esetben hozzászoknak a kötetlenséghez. A kötetlenség ebben a kontextusban az időtlenséget, a társaság választhatóságát és a tevékenységeik milyenségét is jelölheti. Az ifjúsági szerveződések alapja az aktivitás, a társakkal való kooperáció, ami ezáltal nem természetes számukra. Emellett lehet bennük egy gát, hogy valamiféle felnőtt figyelem alatt állnak majd, hiszen teljesen ifjúsági alapokon mégsem működhetnek. (8. ábra)

8. ábra: Ifjúsági közösségekhez való kapcsolódás (%) (N=217)

(Forrás: saját szerkesztés)

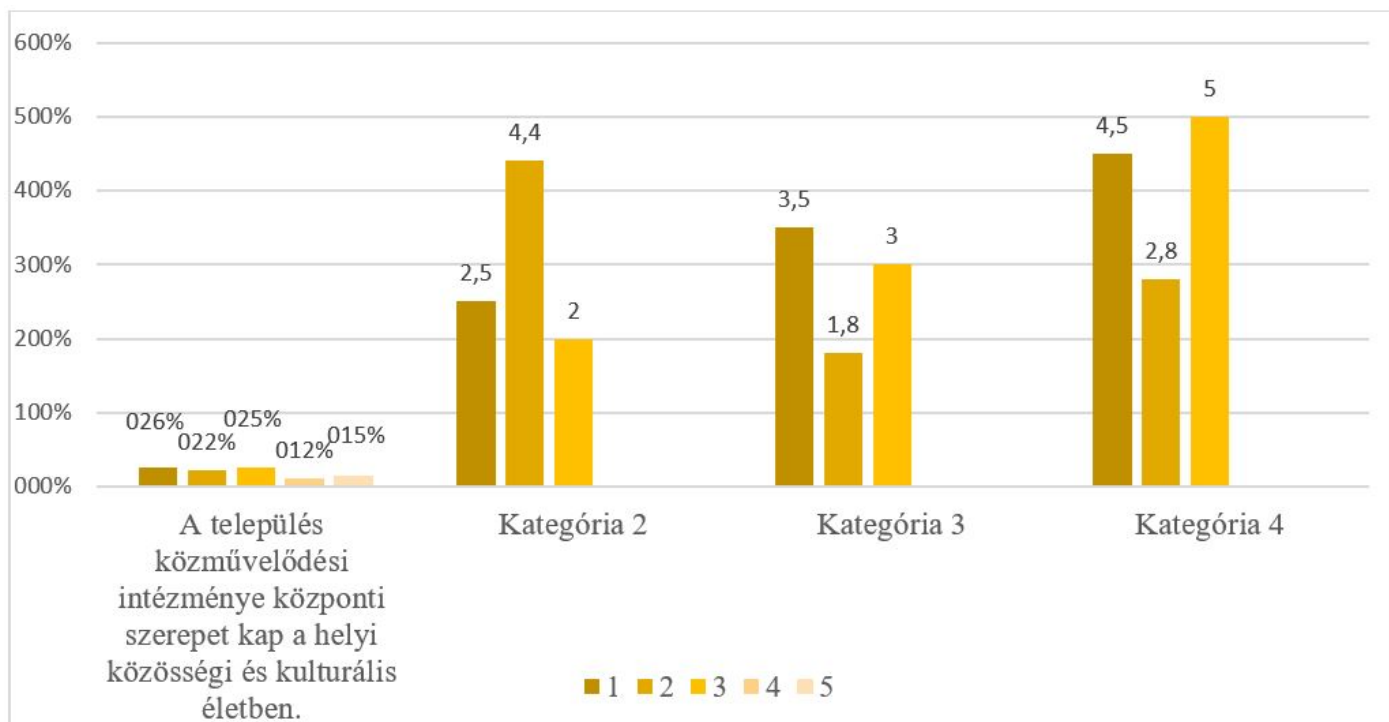
Az ifjúság közművelődésről kialakult képe

A következőkben továbbra is arra kértem a válaszadókat, hogy soroljanak be állításokat egy egytől ötig terjedő skálán aszerint, hogy azok mennyire igazak rájuk. (1: egyáltalán nem értek egyet; 5: teljes mértékben egyet értek) Ezúttal négy állítást tártam eléjük. Településük közművelődési intézményéről/közösségi színteréről és az arról kialakított képükről kérdeztem őket.

„A település közművelődési intézménye központi szerepet kap a helyi közösségi és kulturális életben” állítás esetében a válaszadók 73,28%-a a 2-es és a 3-as opció között oszlik meg. A 2-es lehetőséget 22,12% és a 3-as opciót 25,35% jelölte. Végeredményben az 1-es opciót választották a legtöbben, a válaszadók 25,81%-a. Mindez arra enged következtetni, hogy a kérdőívet kitöltő fiatalok döntő többsége nem ismeri el a helyi közművelődési intézmény/közösségi színtér munkáját vagy nem ismeri azt. Az ötfokú skálán a 4-es és az 5-ös fokozat esetében a válaszadók aránya mintegy felére csökkent, ezáltal az állítással kapcsolatos negatív vélemények egyértelműen számottevőbbek. (9. ábra)

9. ábra: Helyi közművelődési intézmény szerepe (%) (N=217)

(Forrás: saját szerkesztés)

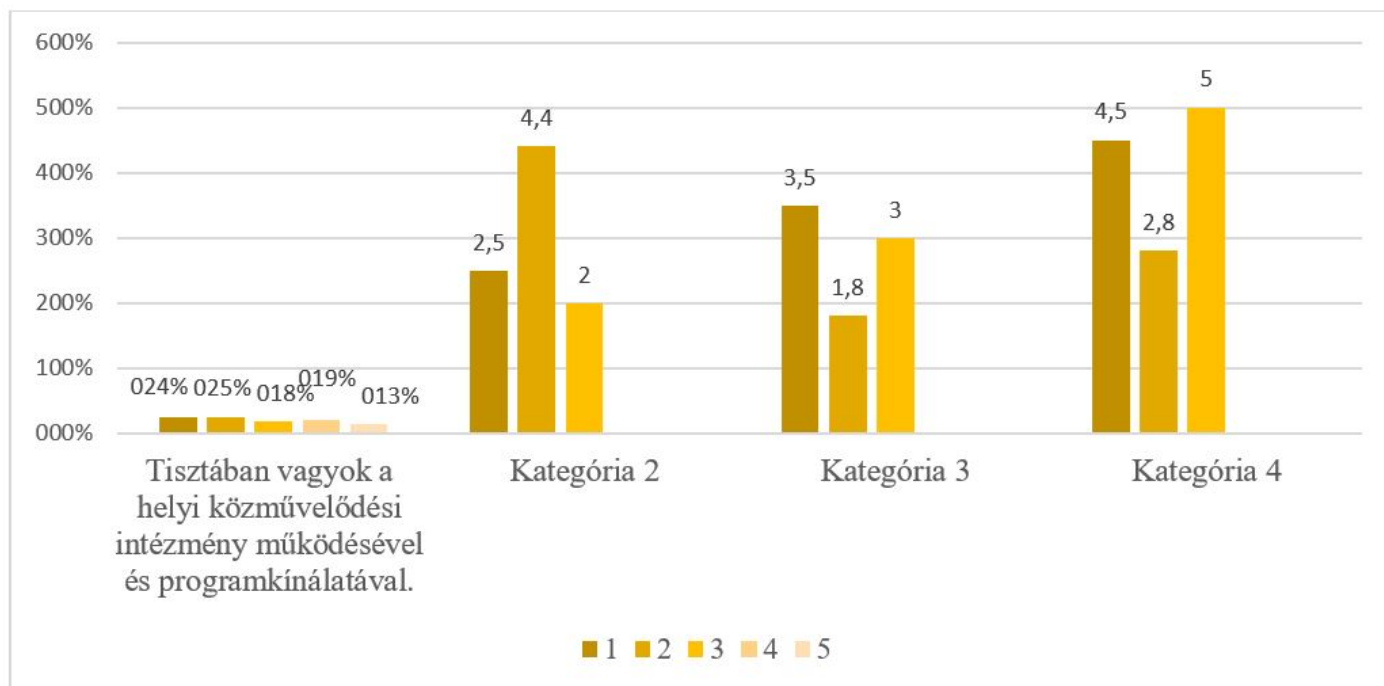

A „Tisztában vagyok a helyi közművelődési intézmény működésével és programkínálatával” állítás esetében a beérkezett válaszok nem tekinthetők egyértelműen negatívnak, azonban sajnos az 1-es és a 2-es opció dominál leginkább. A két lehetőség között csekély eltérés van, és együtt a válaszadók közel felét, 48,85%-át adják. A kérdőívet kitöltő fiatalok jelentős része valószínűleg önmagától távolinak érzi ezeket az intézményeket, tereket. Ebből az állításból nem azt a konklúziót kell leszűrünk, hogy ezek a fiatalok nem látogatnak el soha ezekre a helyekre, hanem azt, hogy nem látják közösségi alapon működőnek, a lakosság véleményére alapozónak őket. Ha ismerik is valamennyire a kínálatot, nem érzik kompatibilisnek igényeikkel, ezért nem jártasak a témában. Egy részük valószínűleg reális képet alakított ki, és az intézmény/szintér nem jól terjeszti programlehetőségeit, nem ad lehetőséget arra, hogy a közösség részese legyen a működtetésnek. Előfordulhatnak azonban olyan válaszadók, akik önhibájukból nincsenek tisztában azzal, hogy mit tud nyújtani egy közművelődési intézmény vagy közösségi szintér.

Visszaülhetünk Székely Levente Szürke hatyúk című művére is, miszerint az ifjúság nincs tisztában a lehetőségeivel, mert az online világ elvonja figyelmüket. A középértéket és a 4-es opciót jelölő fiataloknak valószínűleg kialakult valamiféle képük a helyi programlehetőségekről, de nem feltétlenül rendszeres fogyasztók. Összesen 37,78%-ot jelentenek. A teljes mértékben egyetértők aránya azonban fele annyi, mint a 2-es opciót jelölő válaszadóké, ami azt jelenti, hogy mindennapos jártasság működés és programok terén csupán a válaszadók 13,36%-ára jellemző. (10. ábra)

10. ábra: A közművelődés működésének és programjainak ismerete (%) (N=217)

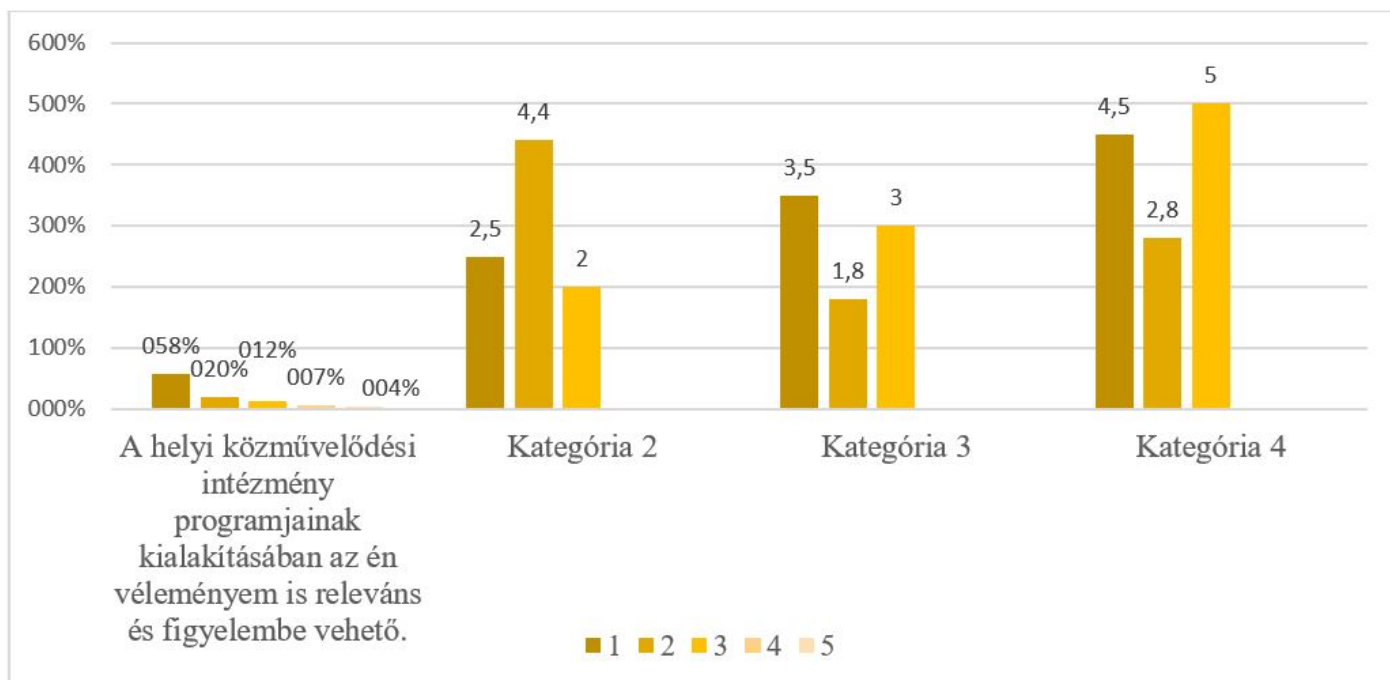
(Forrás: saját szerkesztés)

A fenti diagram esetében említettem, hogy a programlehetőségek és a működés ismerete igazán akkor lehetséges, ha egy intézmény közösségi alapon működik, a lakosságot is bevonja a lehetőségek megteremtésébe. A következő állítás esetében bebizonyosodott, hogy a kérdőívet kitöltő fiatalok nem érzik ezen keretek megvalósulását. „A helyi közművelődési intézmény programjainak kialakításában az én véleményem is releváns és figyelembe vehető” állítást a többség, 57,6% nem tartotta helytállónak. Az adatok lépcsőzetesen csökkennek 1-től 5-ig. Elszomorító, hogy csupán 3,69% gondolja úgy, hogy véleményét meghallgatnák. Ezen fiatalok esetében sokkal kevesebb az esély arra, hogy bármikor betérnek az intézménybe. Rendszeres látogatáshoz érezni kell az oda- és az összetartozást és a fogyasztói igény kínálattal való találkozását. (11. ábra)

11. ábra: Véleménnyilvánítás lehetőségének ismerete (%) (N=217)

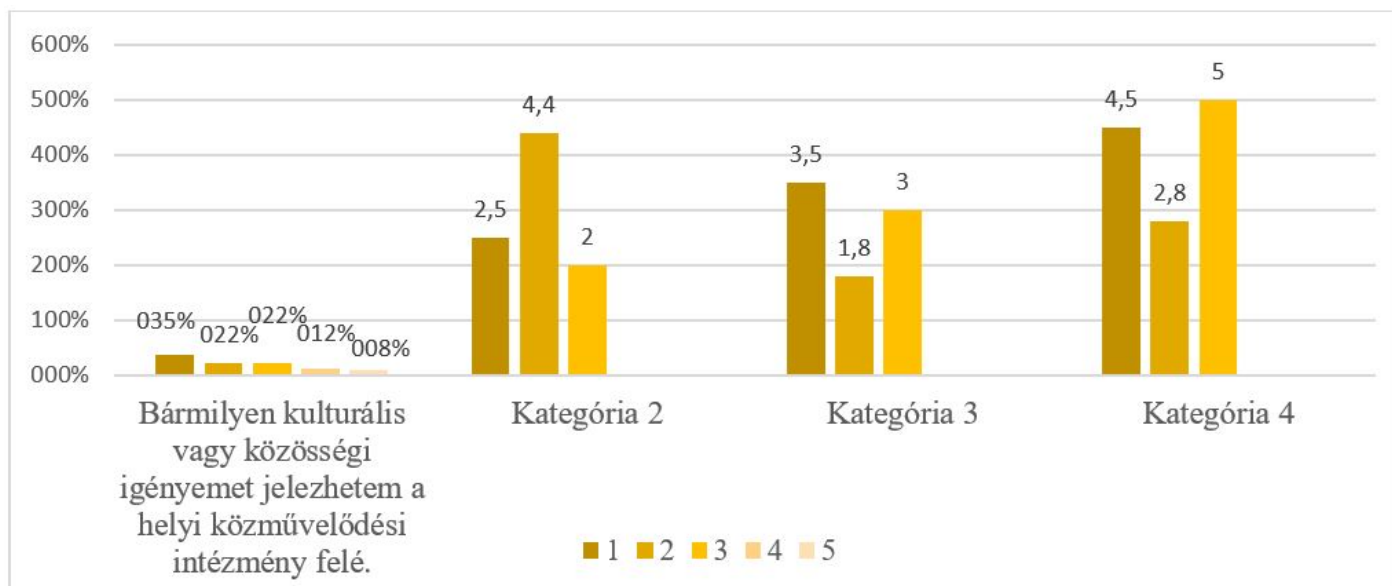
(Forrás: saját szerkesztés)

A „Bármilyen kulturális vagy közösségi igényemet jelezhetem a helyi közművelődési intézmény felé.” állítás tartalma első olvasásra azonosnak tűnhet az előző diagramon szemléltetett állítással. A kettő között azonban különbség van, ami a válaszok eloszlásán is tükröződik. Az igények jelzése nem feltétlenül jelent aktív bevonást és együttműködést. Az adatok ebben az esetben javultak, de továbbra sem mondhatók pozitívnak. Az ötfokú skálán 35,48% jelölte az 1-es fokozatot. Ez mélyíti a fent említett problémát, hiszen, ha a hirtelen felmerülő problémák/lehetőségek sem kerülnek megoldásra, kifejtésre, akkor az egyén távol kerül a helyi közművelődési intézménytől vagy közösségi színtértől. A kereslet és a kínálat nem elégíthetik ki egymást. A 2-es opciót és a középértéket közel azonos arányban jelölték a fiatalok, 21,66% és 22,12% választotta őket. A 4-es opciót választók 12,44%-os aránya, és az állítással teljes mértékben egyetértők 8,29%-os aránya csekélynek számít. Mindez azt jelzi, hogy a fiatalok többségében meg sem fordult, vagy nem érzi biztosítottnak az igények jelzésének lehetőségét. (12. ábra)

12. ábra: Igény jelzésének lehetősége (%) (N=217)

(Forrás: saját szerkesztés)

Összegzés

Összességében kijelenthetjük, hogy a család és az oktatási intézmények mellett egyre jobban felzárkózik a kortárs korosztály, a média és a nemzetközi piac hatása a fiatalok életében. A változó világba a szülők és a pedagógusok is csupán az utóbbi három évtizedben kezdtek el beilleszkedni, így nehezen adnak tanácsot a fiatalok számára döntéshelyzetekben. A digitális kultúra mind kommunikáció, mind példavétel szinten behálózza a fiatalok életét, akik elvesznek az online és az offline valóság között. Az ifjúság hajlamos kortárs korosztályához ragaszkodni, napjainkban ez még meghatározóbb. A közösségi média platformokon ők is megtalálhatók és hasonló élethelyzetben vannak, ezért egyfajta közös burokból, együtt vészeli át fiatalkorukat, ami a passzivitás kialakulása miatt egyre ingerszegényebb.

A passzivitást gyakran kezeljük tényként, pedig az amögött álló okokat kell keresni minden esetben. Bár a stabil jogszabályi alapok lehetővé teszik a közművelődési szakma és az ifjúsági korosztály szorosabb együttműködését, a fiatalok ennek nem feltétlenül vannak tudatában. A 2016-os nagymintás ifjúságkutatások által megkérdezett fiatalok csupán 54%-a volt azzal tisztában, hogy a településük rendelkezik művelődési házzal, kultúrházzal, ifjúsági házzal, pedig a vonatkozó jogszabályok alapján minden településen található közösségi színtér.

Empirikus kutatásom központi eleme egy online kérdőív volt. A kérdőívet kitöltő fiatalok mintegy fele szeret azon a településen élni, ahol jelenleg lakik. Ez pozitív eredménynek tekinthető, azonban fontos utánajárni, hogy a településről kialakult jó véleményüket ki/mi formálta pontosan. A fiatalok a település aktuális híreivel kapcsolatban nem feltétlenül olyan tájékozottak, mint például szüleik. Tükröződött azonban, hogy a település a fiatalok számára elsősorban nem az ott élő emberek és közösségek összességét jelenti.

Maróti Andor (2014) magyar művelődéskutató korábban már írt arról egy cikkében, hogy az emberek elfelejtették a közönség és a közösség közötti különbséget. Ez tükröződik a válaszadó fiatalokon is. Részvevőként hajlandóságot mutatnak az önkormányzat és a közművelődési intézmény vezetői által megszervezett rendezvényekre való ellátogatásra. Bár fontos, hogy a hagyományokon alapuló közösségi események összekössék a település lakosságát, ez nem jelent rendszeres találkozást és a helyi közösségek érdekében való közreműködést.

Ezzel szemben a rendezvényeken való szerepvállalás a válaszadó fiatalok túlnyomó többségének már nem természetes. A kitöltők több, mint fele egyáltalán nem vállal szerepet ezeken az alkalmakon. Az aktív állampolgári attitűd kialakulásának ez fontos alapköve lehetne. Ennek hiányában csupán résztvevők lesznek, nem pedig egy tenniakaró közösség részei. Nem érzik azt, hogy közük van hozzá, hogy a település az övék is.

A „Tagja vagyok valamilyen helyi közösségnek (pl.: klub, kör)” állítás esetében kiugróan nagy volt az egyet nem értők aránya. Kiugróan nagy az aránya azoknak a fiataloknak, amelyek nem tagjai valamilyen helyi közösségnek.

Ha a nagy rendezvények mellett a mindennapi életben, a tartós helyi közösségekben való jelenlét sem természetes számukra, a település valójában csak egy olyan hely, ahol alszanak és ügyeket intéznek az emberek. A településen kialakuló izoláció a digitális kultúra felértékelődése és a földrajzi határok átrajzolása miatt lehetséges. A válaszadók alapján a fiatalok nagy aránya (90%) nem szívesen csatlakozna ifjúsági közösséghez. A negatív reakciók kiugróan magas aránya elgondolkodtató. A digitalizáció és az otthonokhoz kötöttség miatt kialakuló passzivitás hatására a fiatalok hozzászokhatnak a kötetlenséghez. Egy ifjúsági szervezet vagy klub keretei és az esetleges felnőtt felügyelet emiatt számukra kevésbé lehet vonzó.

A településsel való viszony sajnos negatív befolyással van a helyi közművelődési intézményről, vagy közösségi szinterről kialakított képre is. A helyi közművelődési intézmény vagy közösségi szintér munkája vagy nem ismert, vagy nem ismerik el azt a válaszadó fiatalok.

A kérdőívet kitöltő fiatalok jelentős része önmagától távolinak érzi ezeket az intézményeket, tereket és az általuk kínált lehetőségeket. Ennek oka lehet az intézmény rossz kommunikációja, vagy az emberek figyelmetlensége, illetve passzivitása is.

„A helyi közművelődési intézmény programjainak kialakításában az én véleményem is releváns és figyelembe vehető” állítás tartalmával a kitöltők csupán 3,7%-a értett egyet és több, mint felük nem érezte helytállónak. A közművelődési szakma jogszabályi alapjainak gyakorlatban való teljesüléséhez a lakosság bevonására is szükség van. Ha a település lakói nem érzik, hogy véleményüket kifejezhetik, kevesebb eséllyel térnek be ezekbe a terekbe. Ez az időszakosan megszervezett rendezvényekre is érvényes, de a közösségi tevékenységeket veszélyezteteti fokozottan.

Véleményem szerint napjainkban az ifjúság és a közösségi művelődés kapcsolatának javítását az alapoktól kell kezdeni. Nem beszélhetünk közösségépítő módszerekről, amíg a lakosság nincs tisztában alapvető lehetőségeivel. Érdemes hangsúlyt fektetni a fiatalok településről kialakult képére. A szülőknek, az oktatási intézményeknek és a helyi véleményformáló személyeknek tudatosítaniuk kell a fiatalokban, hogy a településen élhető élet minősége nem csupán az infrastruktúrától és a közvetlen környezettől függ, hanem az ottani kapcsolatok minőségétől is. Ezen perspektíva észrevétele nélkül a helyben lakók a helyi intézményektől eltávolodhatnak, vagy éppen meg sem közelítik őket. A rengeteg szórakozási lehetőség mellett észre kell venniük a fiataloknak, hogy a közművelődési intézmények és közösségi szinterek léteznek és opciót jelenthetnek számukra kultúra és közösségek terén. Ehhez segítségre van szükségük. Az információdömping korában nem elég egy lehetőség pusztá léte, hanem nap, mint nap, hétről hétre meg kell mutatni, hogy mi a funkciója és milyen szolgáltatásokat nyújt ezekenk megfelelően. A helyi intézmények közötti együttműködés vagy a közművelődési szakemberek közösségi média használatának fejlesztése például segíthet ebben. Mindemellett az emberek

bevonásának, a véleménykifejtés lehetőségének opcióját is érdemes az emberek számára elérhetővé tenni. Érezniük kell a fiataloknak, hogy igényeiket megoszthatják, hiszen az mind az imázson, mind a programok és a közösségek összetételén változtathat, az ő előnyükre. A tágra zárt szemekből így lehetnek nyílt tekintetek: alapvető lehetőségeik ismeretében.

Felhasznált irodalom:

- Fekete, M. (2018): eldő, avagy a szabadidő behálózása – Generációs kultúrafogyasztás a digitális korban. letöltve: 2020. 02. 12. http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/16212/1/FM_eldo_Belvedere.pdf 7-68.
- Furlong, A.; Stadler, B.; Azzopardi, A. (2003): Sebezhető ifjúság – Sebezhetőség az oktatásban, a munkavállalásban és a szabadidőben Európában – Perspektívák. Szeged: Belvedere. 49-65.
- Gábor K. (2012): Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok. Szeged: Belvedere Meridionale. 15-214.
- Kerekes E. (2016): Képz(őd)ésben: Gyermek és ifjúságszociológiai tanulmányok. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó. 19-43.
- Maróti, A. (2014): Közösségi a művelődés? In: Kulturális Szemle, 1. évf. 1. szám
- Ponyi L. (2015): Kulturális jog – kulturális feladatellátás – kulturális alapellátás. Megjegyzések a kulturális alapellátás fogalom- és rendszerbeli megközelítéseihez. In: Kulturális Szemle, 2. évf. 4. szám
- Prensky, M. (2001): Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók. On the Horizon NCB University Press, 9. évf. 5. szám Letöltve: 2020. 08. 18. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf
- Salamon, E. (2016): Az ifjúságügy beágyazottsága. In Elek, T. (szerk.): 25 év – Jelentés az ifjúságügyről. Budapest: Iuvenis. 215-216.
- Steigervald, K. (2020): Generációk harca: hogyan értsük meg egymást? Budapest: Partvonal Könyvkiadó. 53-205.
- Szabó, J.; Hires-László, K. (2018): Régi és új kultúra. In Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest: Kutatópont Kft. 332-342.
- Székely, L. (2018): Magyar Fiatalok a Kárpát-medencében. In Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest: Kutatópont Kft.
- Székely, L.; Aczél, P. (2018): Magyar világ 2.0 – fiatalok és az újmédia. In Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest: Kutatópont Kft.
- Székely, L. (2020): Szürke hattyúk. Budapest, Enigma 2001 Kiadó, 147 p.
- Tari, A. (2017): Bátor generációk: #SzorongokTehátVagyok. Budapest: Tericum Könyvkiadó. 44-102.
- Tari, A. (2019). Online illúziók – offline valóság. Debrecen: Tericum Könyvkiadó. 108-114.
- Veres, V.; Ruff, T. (2018): Kötődések – Identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti – etikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúsága körében In Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest: Kutatópont Kft.
- Vitányi, I. (2006): A magyar kultúra esélyei – Kultúra, életmód, társadalom. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ. 9-279.

Jogsabályok

- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről